

نقش سازمان‌های غیر دولتی (NGO)ها در توسعه صنعت توریسم با تأکید بر استان چهارمحال و بختیاری

– گشتاسب کیانی دانشجوی دکتری شهرسازی دانشگاه آزاد کرمان و شهردار آبیژ
– ابوالفضل ایروانی کارشناس آموزش دفتر امور شهری استانداری خراسان جنوبی

چکیده

صنعت جهانگردی به عنوان بزرگترین و متنوع‌ترین صنعت در دنیا به حساب می‌آید. بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی می‌دانند، بویژه در کشورهای در حال توسعه، یعنی در آنجا که شکل‌های دیگر اقتصادی مثل تولید یا استخراج از نظر اقتصادی به صرفه نیست یا نقش چندان مهمی در صحنه تجارت و بازرگانی ندارند، به توسعه صنعت گردشگری توجه زیادی می‌شود. اگر بخواهیم صنعت توریسم برای منطقه منبع درآمد خوبی باشد، باید ارگان‌های مختلف حمایت لازم را جهت توسعه صنعت توریسم به عمل آورند و برای امنیت گردشگران و تبلیغات صحیح اهمیت زیادی قائل شوند. تشکل‌های غیر دولتی، سازمان‌های با شخصیت حقیقی مستقل، غیر دولتی و غیر انتفاعی هستند که برای انجام فعالیت داوطلبانه با گرایش‌های غیر سیاسی و براساس قانونمندی و اساسنامه مدون و رعایت چارچوب موضوعه کشور و مفاد آیین‌نامه‌های اجرایی آن فعالیت می‌نمایند. هدف این پژوهش پرده‌گشایی از وضعیت صنعت توریسم و بررسی و عملکرد نقش سازمان‌های غیر دولتی (NGO)ها در توسعه صنعت توریسم و نقش آن در توسعه استان چهارمحال و بختیاری است. اطلاعاتی که ملزم این پژوهش بوده به صورت آماری، اسنادی، توصیفی و تحلیلی از منابع کتابخانه‌ای تهیه شده است. همچنین بخش عمده‌ای از اطلاعات مورد نظر از طریق مطالعات میدانی به دست آمده است. بررسی یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که می‌توان با نگرش جدید به استان چهارمحال و بختیاری از دیدگاه گردشگری و طبیعت گردی اشاره نمود. پدیده‌های که در نوع خود بی‌نظیر بوده و هر کدام قدرت بهره‌دهی اقتصادی زیادی می‌توانند داشته باشند (با تشویق سازمان‌های غیر دولتی و سرمایه‌گذاری بخش خصوص)، بکر و طبیعی بودن پدیده‌ها در روشنای افق اکوتوریسم و ژئوتوریسم ایران می‌تواند نقطه عطفی در گردشگری پایدار این مرز و بوم محسوب شود.

واژه‌گان کلیدی: صنعت توریسم، گردشگر، سازمان‌های غیردولتی (NGO)، استان چهارمحال و بختیاری

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱- شرح و بیان مسأله

۱-۱- مقدمه

امروزه در چهارچوب طرح‌های آمایشی یا کالبدی، اعم از ملی، منطقه‌ای و محلی گردشگری به عنوان یکی از مؤلفه‌ها و ابزارهای مهم توسعه و محرومیت‌زدایی به شمار می‌رود و از این نظر مسأله جدیدی نیست. مسافرت و توریسم به عنوان بزرگترین و متنوع‌ترین صنعت دنیا به شمار می‌آید. فعالیتی است ارزآور متعادل کننده که موجب توسعه اقتصادی و اجتماعی در سطح مناطق شده و توزیع عادلانه درآمد و همچنین اشتغال‌زایی را به همراه دارد.

امروزه جهانگردی و توریسم به عنوان یک صنعت در کنار صنایع مطرح است و در برخی از کشورها، در رتبه اول صنایع قرار دارد. در بعضی از نقاط جهان موقعیت ویژه جغرافیایی و نوع آب و هوا باعث گردیده که از این موهبت الهی به عنوان درآمدی ارزآور و اقتصادی و جلب سیاح استفاده کنند. توریسم یک صنعت در حال رشد و شکوفایی است و درآمد سرشاری دارد که هرگز تمام نمی‌شود این در حالی است که منابع دیگر با وجود سرمایه‌گذاری کلان و صرف هزینه‌های گزاف بالاخره تمام‌شدنی هستند. ایران با دارا بودن مجموعه‌های متنوع از پدیده‌های طبیعی جاذبه‌های باستانی، معماری، تاریخی و اماکن مذهبی و فرهنگی، موقعیت مناسب جغرافیایی و بسیاری موارد دیگر ظرفیت بالایی برای جذب گردشگر دارد.

طبق گزارشات سازمان فرهنگی یونسکو، به لحاظ جاذبه‌های فرهنگی، کشور ما جزء ده کشور نخست جهان اعلام شده است. اکثر گردشگرانی که از ایران بازدید داشته‌اند ایران را کشوری جذاب با جاذبه‌های متنوع دانسته‌اند.

گردشگری یکی از مناسبترین و بهترین راه‌های جایگزین کردن درآمد نفت در کشور ما است و تا زمانی که در بشر میل مهاجرت و جابجایی وجود دارد. این منابع سرشار از درآمد وجود خواهد داشت (اداره کل فرهنگ و ارشاد اصفهان، ۱۳۷۴).

طبق آمارهای ارائه شده توسط سازمان جهانی جهانگردی (WTO) در سال ۲۰۰۰ بیش از ۶۵۰ میلیون نفر از مناطق مختلف جهان دیدن کرده‌اند که ۱۰ درصد تولید ناخالص کل جهان، ۱۱ درصد اشتغال جهان و ۱۱/۴ درصد سرمایه‌گذاری در جهان را شامل می‌شود (۵: ۱۹۹۵، naisbitt).

امروزه بخش توریسم به طور مستقیم و غیر مستقیم بیش از ۲۰۰ میلیون شغل در گستره جهان ایجاد کرده است (۴: ۲۰۰۲، wearer & opperman).

گردشگری اساساً به معنای مسافرت از یک مبدأ به یک مقصد به منظور سیاحت یا تجارت است و مفهوم آن فرایندهای مبادله فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی را نیز در بر می‌گیرد. این عوامل در مجموع شبکه‌ای را پدید می‌آورند که ما واژه مسافرت یا گردشگری را برای آن به کار می‌بریم (لومسدن، ۱۳۸۰: ۱۵).

اصطلاح (Governmental Organization Non) معادل فارسی کلمه سازمان غیر دولتی که مخفف آن (NGO) است. تشکل غیر دولتی سازمانی با شخصیت حقوقی مستقل، غیر دولتی و غیر انتفاعی است که برای انجام فعالیت داوطلبانه با گرایش‌های غیر سیاسی و بر اساس قانونمندی و اساسنامه مدون و با رعایت چارچوب قوانین موضوعه کشور و مفاد آئین‌نامه‌های اجرایی آن فعالیت می‌نماید. با توجه به معیارهای بین‌المللی سازمان غیر دولتی این گونه تعریف می‌شود: یک سازمان مستقل، غیر دولتی و داوطلبانه از گروهی از شهروندان که با یک هدف مشترک اجتماعی گرد هم می‌آیند و در مقابل آن قشر از مردم که ادعای خدمت به آنها را دارند، مسئول می‌باشند (www.isfahanportal.ir).

در سال ۱۹۸۰ میلادی فعالیت‌ها و حرکت‌های اجتماعی و سیاسی در جوامع داخلی سراسر جهان و تدارک و پشتیبانی نیروها توسط سازمان ملل متحد از طریق حمایت مالی و فنی، زمینه‌ای مساعد برای رشد سازمان‌های غیر دولتی به وجود آورد. سازمان ملل متحد و ادارات وابسته به آن، علاوه بر حمایت‌های همه جانبه از فعالیت (NGO) ها طرح‌ها و برنامه‌های این تشکل‌ها، آنها را در راستای وصول اهداف خود به کار گرفتند. در واقع تشکل‌های غیر دولتی به عنوان راهکاری نو برای مشارکت بخشی مردم در تعیین سرنوشت خود از آن جهت در دنیای امروز اهمیت یافته‌اند که می‌توانند به عنوان حلقه واسطه میان حکومت‌ها و مردم، عهده‌دار انتقال خواسته‌های ملت به نظام حکومتی باشند. اگر بخواهیم پیدایش این گونه تشکل‌ها را در ایران بررسی کنیم باید گفت کار داوطلبانه و بشر دوستانه در ایران، تاریخچه طولانی دارد. چنان که تاریخ ایران باستان شاهد حرکت‌های شکوهمند برای ارتقاء و پیشرفت مردم بوده است و گروه‌های خیریه و مردمی، همواره نقش اساسی در یاری رساندن به افراد نیازمند، ایفا کرده‌اند. نگاهی به عملکرد این گروه‌ها نشان می‌دهد که در مجموعه کار داوطلبانه در ایران جاذبه‌های خود را از ارزش‌های ملی و سنت‌ها و باور دینی می‌گیرند سنت خدمت به مردم به عنوان وظیفه مقدس دینی نگریسته می‌شود کسانی که این خدمات را انجام می‌دهند مورد احترام شایانی می‌باشند (www.samanonline.ir).

در هر حال بخش خصوصی، بخش اصلی در جهانگردی بوده و هست و معمولاً پویاترین و حساس‌ترین نسبت به بازار در محیط متغیر است (جمشیدیان، مهدی‌پور، ۱۳۷۹: ۳۰).

شواهد نشان می‌دهد که در استان چهارمحال و بختیاری به لحاظ آثار و ابنیه فرهنگی، تاریخی و نیز منابع طبیعی زمینه مناسبی برای جلب گردشگران دارا می‌باشد. این استان علی‌رغم دارا بودن استعدادهای فراوان، تا کنون نتوانسته گردشگران را جذب کند و در صورت جذب، قادر به نگهداری آنها نبوده است. این امر به دلیل کمبود امکانات و تسهیلات استان است. توجه به گردشگری و سرمایه‌گذاری در بخش خدمات از طرف بخش خصوصی، تشکل‌های غیر دولتی (NGO) و نقش حمایتی دولتی می‌تواند علاوه بر تقویت اقتصاد منطقه (اعم از ایجاد شغل و درآمد و غیره) در شناساندن و شناسایی آداب و رسوم و فرهنگ‌های گوناگون نقش مهمی ایجاد کند، و این پیشرفت تنها از طریق تبادل فرهنگ میسر است.

۱-۲- اهداف پژوهش

مدیران بخش خصوصی در مورد دو موضوع درباره جهانگردی در سطح محلی اعتقاد راسخ دارند. اول مسئولیت آن در قبال مردم که با تأثیر جهانگردی بر جامعه محلی مربوط می‌شود و مدیران باید تلاش کنند به نوعی جهانگردی را اداره نمایند که تأثیر آن سودمند نه مخرب باشد. دوم مسئولیت توسعه منطقه به صورت اقتصادی و اجتماعی است (جمشیدیان، مهدی‌پور، ۱۳۷۹: ۳۰).

از این رو پژوهش حاضر که نقش سازمان‌های غیر دولتی (NGO)ها در توسعه گردشگری را وجه همت خود قرار داده است، علاوه بر غنا بخشیدن به موضوع تحقیق، در جهت پرده‌گشایی، توصیف و بررسی وضعیت توریسم و بررسی و عملکرد نقش سازمان‌های غیر دولتی (NGO)ها و نقش آن در توسعه استان چهارمحال و بختیاری است. بنابراین انجام این پژوهش نقش مؤثری است در ارائه راهکارها، الگوهای بهینه وضعیت مطلوب و ایده‌آل آینده این صنعت مدرن، تعیین خط

مشى سازمان‌هاى غير دولتى (NGO) ها و نهايتاً جهت رفع مشكلات و نيازمندى‌ها، تا توجه مديران و برنامه‌ريزان مربوطه را به اتخاذ سياست و مديريتى مطلوب و بهينه در جهت ارتقاء كيفيت و رضابت گردشگران جلب كند.

بدين صورت پژوهش حاضر اين اهداف را در پى دارد:

- شناسائى و معرفى استعدادها و قابليت‌هاى سياحتى- گردشگرى در استان به عنوان يك منطقه مستعد مسافريزى.
- بررسى اثرات اين صنعت بر توسعه استان و معرفى آن صنعت به عنوان يك فعاليت مهم ارزآور و اشتغال‌زا در استان.
- نقش و تأثير بسزاي تشكلى‌هاى غير دولتى (NGO)ها در توسعه گردشگرى
- پيشنهاد و راهكارهاى مناسب براى اصلاح وضعيت موجود
- توان بخشيدن به برنامه‌ريزان و مديران مربوطه جهت ارتقاء سطح كمى و كيفى

۱-۳- روش تحقيق

پژوهش حاضر از نوع كاربرى- توسعه‌اى است و روش تحقيق در اين پژوهش، تركيبى از روش‌هاى اسنادى، توصيفى- تحليلى و كتابخانه‌اى مى‌باشد و براى تجزيه و تحليل بهتر از نرم افزار سيستم اطلاعات جغرافياى (Gis) مانند Arcview و ArcGIS و مدل SWOT كمك گرفته شده، همچنين بخش عمده‌اى از اطلاعات مورد نظر از طريق مطالعات ميدانى، ادارات مربوطه به دست آمده است.

۲- سازمان‌هاى بين‌المللى

۱-۲- سازمان جهانى جهانگردى (WTO)

اين سازمان زاده سازمانى قديمى است به نام اتحاديه بين‌المللى سازمان‌هاى رسمى جهانگردى كه مركز آن در ژنو بود. لزوم ايجاد سازمانى بين‌الدولى ويژه جهانگردى در سال ۱۹۶۷ هنگام برگزاي بيستمين مجمع اتحاديه رسمى سازمان‌هاى مسافرتى به وسيله اين اتحاديه به رسميت شناخته شد. ولى در سال ۱۹۷۰، يعنى هنگام برگزاري مجمع عمومى اتحاديه رسمى سازمان‌هاى رسمى جهانگردى در مكزيك، اساسنامه تشكيلى سازمان جهانى جهانگردى تصويب شد. در سال ۱۹۷۵، آخرين شوراى بين‌المللى سازمان‌هاى رسمى جهانگردى كه در پاناما تشكيل شد. اين اتحاديه را منحل و تشكيل سازمان جهانى جهانگردى را اعلام كرد. نخستين مجمع عمومى سازمان جهانى جهانگردى در مادريد تشكيل شد كه اندكى بعد به عنوان مركز اين سازمان انتخاب گرديد. بالاخره در سال ۱۹۷۷، مجمع عمومى سازمان ملل متحد، موافقت نامه همكارى ميان سازمان ملل متحد و سازمان جهانى جهانگردى را تصويب كرد (محلانى، ۱۳۸۰: ۲۷۲).

انجمن جهانى گردشگرى (WTO) به چند نوع از ضوابط در ارتباط گردشگرى با منابع طبيعى به شرح زير اشاره كرده است.

- قبول تجربيات ضرورى در مسافرت جهت محافظت از محيط زيست طبيعى در برابر استفاده از منابع تجديد شونده و هم چنين حفاظت از منابع تجديدناپذير
- كمك، همكارى و يادآورى در حفظ جمعيت گياهى، جانورى و هر نوع جانداران به مسافرين به ويژه در نطاى كه طبيعت و فرهنگ گردشگرى امكان تأثيرگذارى دارد

- تقويت اقتدار مسئولين مرتبط در شناسائى ارزش‌هاى محيط حفاظت شده به مسافرين و مشخص كردن سطح توسعه جهت اطمينان از نواحى محافظت شده
- اطمينان از گرايش جامعه به مسافرت و حفظ ارزش‌هاى فرهنگى و دوست‌داران محلى در حفظ برنامه‌هاى حفاظت از طبيعت
- اطمينان از ارتباط اجزاء بهم پيوسته در حمايت از محيط زيست طبيعى، به شكلى كه به علاقه‌مندى گردشگران لطمه وارد نكند
- موافقت با تمام آيين‌نامه‌هاى بين‌المللى در ارتباط با حفظ محيط زيست طبيعى
- موافقت با تمام قوانين مى، استانى و محلى در کشور مرتبط با حفظ محيط طبيعى
- تقويت آن دسته از تاكيدات گردشگرى كه با موافقت‌نامه‌هاى محلى، ناحيه‌اى و مى برنامه‌ريزى و سياست‌گزاري شده است
- فراهم آوردن فرصت‌ها براى تمامى جامعه جهت شركت در بحث‌ها و مشاوره‌هاى مربوط به برنامه‌ريزى‌ها در گردشگرى
- احترام به تمامى مسئوليت‌هاى گردشگرى و پروژه‌هاى مربوط به فعاليت‌هاى گردشگرى سالم
- تقويت نظم در اجراء محيط زيست سالم و صنعت گردشگرى مورد نياز
- تقويت مسئوليت‌هاى مربوط به حفظ محيط زيست شامل مديريت ضايعات، بازيافت و انرژى‌هاى مورد نياز
- تقويت مديريت و پرسنل نگاهبانان محيط زيست و محافظت از اصول اوليه گردشگرى در تمام پروژه‌ها و فعاليت‌ها
- حمايت از نتايج بحث‌هاى مربوط به حفظ ذخاير طبيعى، انسانى، اصول و قوانين گردشگرى، آموزش، كارآموزى و برنامه‌ريزى
- تقويت مفاهيم مربوط به سنت‌ها، ارزش‌هاى فرهنگى، باورها، آداب و رسوم بومى در ارتباط با محيط زيست طبيعى
- ايجاد سياست‌هاى فراگير در حمايت از محيط زيست طبيعى و راهنمايى‌هاى توسعه براى بخش‌هاى مختلف در صنعت گردشگرى
- تعهد در برابر تمام محيط‌هاى طبيعى، انسانى، و احترام به بازسازى خسارات وارده و اصلاحات ضرورى
- استراتژى‌ها و سياست‌گزاري‌هاى توسعه مورد نياز طبق دستورات صادره از سازمان‌هاى مرتبط با به كاربرى اراضى و كنترل پروژه‌ها در نواحى گردشگرى رعايت گردد

- توسعه سياست‌هاى مربوط به مديريت گردشگرى جهت افزايش سود آورى محيط زيست طبيعى

- همكارى مورد نياز ساير شركتها، با بخش‌هاى مرتبط با گردشگرى کشور

- تشكيل كنفرانس‌ها، سيمينارها براى تبادل نظر افكار و ايده‌هاى متخصصين در گردشگرى (قره‌نژاد، ۱۳۸۶: ۲۳۵).

۳- سازمان‌هاى غير دولتى در توسعه گردشگرى

در سطح مى نقش سازمان‌هاى غيردولتى و خصوصى از سوى دولت جهت اداره امور جهانگردى، جمع‌آورى ديده‌گاه‌ها از اطراف کشور و تبديل و توسعه آنها به شكل

چارچوبی منطقی و جامع است. در این مسیر سیاست‌ها و استراتژی‌ها از طریق روش پایین-بالا تدوین و سپس به پایین برگشت داده می‌شوند. این عمل موجب می‌شود که کلیه افراد کلیدی در هر دو سطح بالا و پایین از جریان امور آگاه شده، خود را با همدیگر هماهنگ سازند (داس‌ویل، ۱۳۷۹: ۱۲۹).

سازمان‌های غیر دولتی (NGO)‌ها در توسعه اکوتوریسم نقش مهمی دارند. این سازمان‌ها معمولاً یا در حفاظت از تنوع زیستی و محیط زیست یا کمک به توسعه پایدار برای مردم محلی فعالیت می‌کنند سازمان‌های غیر دولتی شریک مناسبی برای بخش خصوصی در انجام تحقیقات یا موضوعات مختلف، آموزش راهنمایان، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، توسعه جامعه، مدیریت مناطق حفاظت شده و تلاش‌های حفاظتی هدفمند، محسوب می‌شوند.

سازمان‌های غیر دولتی در ابعاد ملی و بین‌المللی فعالیت می‌کنند تا اکوتوریسم در راستای حفاظت ملی و بین‌المللی بر اساس اصول توسعه پایدار رشد پیدا کند. علاقه این سازمان‌ها به توسعه برنامه اکوتوریسم تا حدود زیادی به این دلیل است که اکوتوریسم ابزاری مؤثر برای حفاظت و توسعه پایدار است (اپلرود، ۱۳۸۶: ۷۲).

صنعت گردشگری با تحت پوشش داشتن دهها هزار بنگاه اقتصادی در سراسر جهان که به عرضه محصولات و ارائه خدمات آن می‌پردازند و با مشارکت ملت‌هایی که داشته‌های طبیعی و فرهنگی آنها گردشگران را از سراسر جهان به سوی خویش می‌خواند به فعالیت رو به رشد خود ادامه می‌دهد. در این میان دولت‌ها به عنوان سیاست‌گزاران و متولیان اداره امور در چارچوب مرزهای سیاسی ملی و نهادها و سازمان‌های بین‌المللی به عنوان مؤسسات تنظیم‌کننده روابط، مشوق و مشورت دهنده ملت‌ها در این خصوص به نقش آفرینی مشغول هستند و درست به واسطه نقش آفرینی این بازیگران (مؤسسات، نهادها و دستگاه‌های دولتی، بین‌المللی، ملی و محلی) است که صنعت گردشگری در هر زمان و در هر شرایط جغرافیایی سمت و سویی خاص می‌یابد. به این ترتیب شناخت مهمترین عناصر تأثیرگذار بر برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت و نظارت در صنعت گردشگری به ضرورتی انکارناپذیر مبدل می‌شود (زاهدی، ۱۳۸۷: ۱۹۱).

سازمان‌های غیر دولتی و محلی به میزان دولت‌های مرکزی مهم هستند، چرا که آنها نماینده مردم و خاصه اینکه با مردم به طور مستقیم در تماس بوده و می‌توانند بر آنها تأثیر بگذارند. از این رو این سازمان‌ها و مدیریت در سطح محلی باید همان پنج اصل استاندارد مدیریت ملی را دنبال کنند (جمشیدیان، مهدی‌پور، ۱۳۷۹: ۳۰).

۳-۱- ویژگی‌های سازمان غیردولتی

بخشی از ویژگی‌های لازم برای یک سازمان غیردولتی به شرح ذیل می‌باشد:

- داوطلبانه بودن
- خود جوشی و نیاز طبیعی (پاسخگویی به نیازهای بخشی از جامعه)
- هویت و شخصیت مستقل (غیر دولتی)
- غیر انتفاعی و غیر تجاری بودن
- غیر سیاسی بودن
- دارای هدف و برنامه فعالیت مشخص
- دارای نظام عضو گیری
- دارای اساسنامه مدون و آئین‌نامه‌های اجرایی
- ملزم به رعایت چارچوب قوانین موضوعه کشور
- دارای ارکان و ساختار تشکیلاتی
- شفافیت و پاسخگویی
- با انگیزه بالا و متعهد

۴- چالش‌های مربوط به شرکت‌های خصوصی

در توسعه پایدار گردشگری توجه به شرکت‌های خصوصی و چالش‌های آنان الزامی است. به خصوص در این گونه از شرکت‌ها روز به روز در بخش‌های تکنیکی با توجه به روحیات تجاری در خطوط هواپیمایی، اقامتگاهی، مسافرت زیرزمینی، پارک وسایل نقلیه و غیره با تغییرات روبرو هستند.

چالش‌های مدیران در هماهنگ کردن تجارت مسافرت و حفظ محیط زیست نتایج سودمندی به وجود آورده که در زیر می‌آید.

- توسعه گردشگری بایستی زیربنای پایداری داشته باشد. به کلام دیگر اکولوژی، اقتصاد اجتماعی و سنت‌های محلی باید با برنامه‌ریزی مورد توجه قرار گیرد.
- توسعه پایداری در گردشگری نیاز به هماهنگی بین طبیعت، فرهنگ و محیط انسانی دارد. باید متوجه شکنندگی خصوصیات در این مورد باشیم، به ویژه در مقصدهای گردشگری واقع در جرایر و نخلت کوچک حساسیت بیشتر است.
- گردشگر بایستی ترجیحاً از عدم تأثیر روی میراث‌های فرهنگی و عناصر سنتی در فعالیت‌های خود آگاهی داشته باشد.
- توسعه پایدار به معنی مکانیزم همکاری در تمام سطوح محلی، ملی، ناحیه‌ای و بین‌المللی فراموش نگردد.
- حکومت و مسئولین بایستی تمام فعالیت‌های خود را هم‌آهنگ با برنامه‌ریزی‌های پایدار گردشگری، محیط زیست طبیعی و سازمان‌های غیر دولتی (NGO) مطمح نظر قرار دهند.
- فضاهای آسیب‌پذیر از لحاظ فرهنگی چه در حال حاضر و چه در آینده با سرمایه‌گذاری‌ها و همکاری‌ها به فضاهای مناسب تبدیل گردد.
- مسئولین دولتی و سازمان‌های بخش خصوصی مسئول محیط‌های گردشگری و نقاط مورد استفاده اوقات فراغت مردم می‌باشند.
- چهارچوب توسعه پایدار را حمایت از تحقیقات و مطالعات علمی در پروژه‌های گردشگری، تشکیل می‌دهد. برنامه‌های توسعه در همکاری‌های بین‌المللی در معرفی مدیریت محیط‌های طبیعی باید بیشتر فعال گردد.
- تأثیرگذاری حمل و نقل مناسب و نقش آن در حفظ محیط‌های طبیعی نباید فراموش گردد. وسایل و ابزارهای حمل و نقل در صورت فرسوده و کهنه شدن به ویژه از نظر مصرف سوخت و مدل‌های بروز باید سریعاً تعویض شوند (قره‌نژاد، ۱۳۸۶: ۲۳۶).

۵- اهداف دولت از توسعه فعالیت‌های بخش خصوصی

اهداف دولت از توسعه فعالیت‌های بخش خصوصی می‌تواند به شرح زیر تقسیم‌بندی شود:

- رهایی از فشارهای بودجه‌ای ناشی از شرکت‌های دولتی
- رهایی از بوروکراسی ناشی از وجود شرکت‌های دولتی
- افزایش کارایی واحدهای اقتصادی
- اجرای سیاست‌های پیش‌بینی شده
- دستیابی به درآمد بیشتر
- توسعه موقعیت فعالیت‌های اقتصادی از طریق بکارگیری بخش خصوصی
- افزایش رقابت در بخش‌های اقتصادی
- گسترش مالکیت (نصیرزاده، ۱۳۶۹: ۱۲۲).

در جریان خصوصی‌سازی می‌توان انتظار داشت که دولت چند هدف را همزمان با هم تعقیب نماید.

۵-۱- روش‌های خصوصی‌سازی فعالیت‌های اقتصادی

در بیشتر کشورهای جهان خصوصی کردن شرکت‌های به عنوان راهی در جهت منطقی کردن ساختار مجموعه شرکت‌های دولتی، کاهش فشار این شرکت‌ها بر بودجه دولت، بالا بردن کارایی این واحدها، گسترش مالکیت در سطح کشور، تجهیز منابع مالی، استفاده کارآمد از تخصص‌های موجود، ایجاد انگیزه برای فعالیت و کاهش بار خدماتی دولت در نظر گرفته شده است. آنچه مسلم است خصوصی کردن شرکت‌های دولتی در هر کشور در چارچوب ویژگی‌های فرهنگی و اهداف آن کشور میسر مختص به خود را طی می‌کند. می‌توان ادعا کرد که در داخل هر کشور نیز روش بکار گرفته شده در مورد هر شرکت دولتی با دولتی با توجه به مختصات آن شرکت در مقایسه با سایر شرکت‌ها متفاوت خواهد بود. در این راستا می‌توان معمول‌ترین روش‌های بکار گرفته شده در جهت خصوصی کردن واحدهای دولتی را به شرح زیر طبقه‌بندی کرد:

- عرضه سهام واحدهای دولتی به عموم مردم
- عرضه سهام واحدهای دولتی به صورت خصوصی
- فروش دارائی‌های واحدهای دولتی به بخش خصوصی
- تجدید سازمان و تفکیک واحدهای دولتی به منظور خصوصی کردن
- سرمایه‌گذاری جدید بخش خصوصی در واحدهای دولتی
- فروش واحدهای دولتی به مدیریت و کارکنان آن واحدها
- واگذاری واحدهای دولتی در چابوق قراردادهای مدیریتی و اجاره توسط بخش خصوصی طبیعی است که بکارگیری هر کدام از روش‌های فوق اثرات خاص مربوط به خود را خواهد داشت (نصیرزاده، ۱۳۶۹: ۱۰۱).

سازمان‌های جهانگردی بخش خصوصی چندین وظیفه مهم انجام می‌دهند: ایجاد وسیله‌ای برای بحث و حل مسائل مشترک مؤسسات جهانگردی، ارائه توصیه‌های هماهنگ شده به اداره ملی جهانگردی برای ایجاد اصلاحاتی در بخش جهانگردی، تأمین نماینده در هیئت‌ها و کمیته‌های جهانگردی، انجام پژوهش و آموزش برای اعضای مؤسسات خودشان، ایجاد و حفظ استانداردهای مناسب تسهیلاتی و خدماتی اعضایشان و برگزاری رویدادهای ویژه به طرق مختلف می‌توان بخش خصوصی را سازماندهی کرد (سازمان جهانی جهانگردی، ۱۳۷۹: ۶۲).

۶- نقش سازمان‌های غیردولتی در توسعه پایدار

روش توسعه پایدار در برنامه‌ریزی جهانگردی بسیار حائز اهمیت است چرا که بیشترین توسعه جهانگردی متکی بر جاذبه‌ها و فعالیت‌هایی است که به محیط طبیعی، میراث تاریخی و الگوهای فرهنگی مناطق مربوط می‌شوند. اگر این منابع ضایع یا نابود شوند، بنابراین مناطق سیاحتی نمی‌توانند جهانگردان را جلب کنند و جهانگردی موفق نخواهد بود (سازمان جهانی جهانگردی، ۱۳۷۹: ۱۷).

حامیان سازمان‌های غیر دولتی تشکلی‌ها را به عنوان جایگزینی مناسب برای دول کشورهای میزبان در ارائه خدمات و اولویت‌هایی همچون توسعه صنعت توریسم، برنامه‌ریزی خانواده‌ها، حمایت کودکان، توسعه مشارکت‌های کوچک، محیط زیست، گردشگری و غیره می‌دانند. تمرکز اصلی حامیان در تقویت بخشی سازمان‌های غیر دولتی موجب گسترش و توانایی سازمانی در برنامه‌ریزی، اجرا و ارزیابی برنامه‌های توسعه شده است.

سازمان‌های غیردولتی در سطح عام نیروهای مهم برای دموکراتیزه ساختن و تقویت نهادهای جامعه مدنی به شمار می‌آیند. از آنجایی که بسیاری از سازمان‌های داوطلب دارای ارزش‌ها و ایده‌آل‌های مشترکی در میان اعضای خود هستند لذا حامیان و تسریع کنندگان مهم تغییرات اجتماعی به شمار می‌روند.

سازمان‌های غیردولتی می‌توانند منبع نوآوری، تجربه کردن و آزمون رویکردهای نوین در قبال مسایل توسعه باشند. سازمان‌های غیردولتی می‌توانند نقش بسیار مهمی در توسعه داشته باشند که این کار از طریق بسیج منابع و انرژی مولد در خدمات اجتماعی و توسعه آنها صورت می‌گیرد.

سازمان‌های غیردولتی نقشی مهم در ارائه بازخوردهای لازم در زمینه سیاست‌ها و برنامه‌ها دارند که این امر از طریق مشارکت در تغییرات سیاسی و کمک به تدوین برنامه‌های توسعه محقق می‌گردد (www.samanonline.ir).

۷- معرفی منطقه مورد مطالعه

استان چهارمحال و بختیاری معروف به بام ایران، با وسعتی برابر با ۱۶۵۳۳ کیلومتر مربع، سرزمینی مرتفع در قلمرو مرکزی فلات ایران و در میان رشته کوه‌های زاگرس قرار گرفته است. قسمت کوهستانی آن را ارتفاعات متعددی تشکیل می‌دهد که مهم‌ترین آنها زردکوه است که بلندترین قله آن حدود ۴۲۰۰ متر از سطح

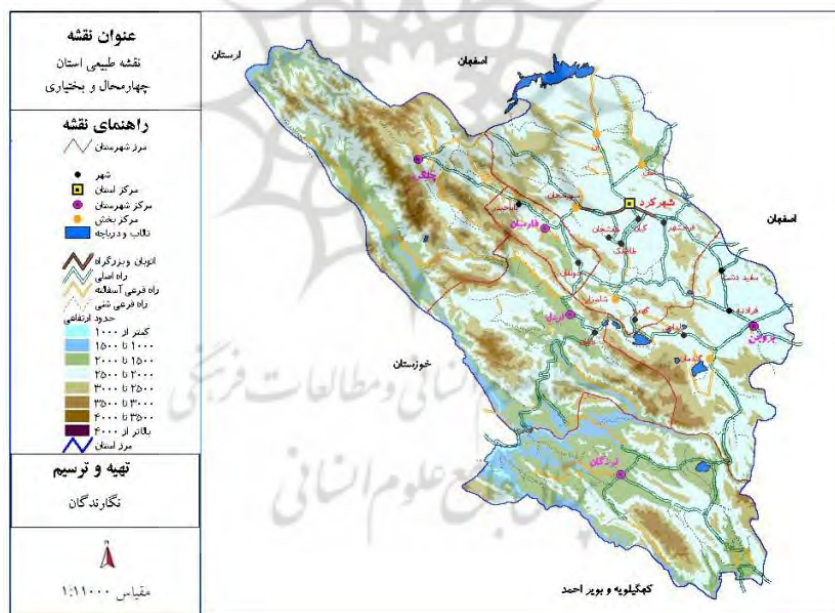

دریا ارتفاع دارد. عرض جغرافیایی این استان در جنوبی ترین منطقه ۳۱ درجه و ۴ دقیقه در شمالی ترین منطقه ۴۲ درجه و ۴ دقیقه و طول جغرافیایی آن در غربی ترین منطقه ۴۹ درجه و ۳۹ دقیقه در شرقی ترین منطقه ۵۱ درجه و ۲۱ دقیقه است. وفور چشمه ها و شبکه مویری نهرهایی که بالغ بر ۲۰ رودخانه کنونی منطقه را تشکیل می دهد به ویژه در فصل بهار بسیار چشم گیر است. آنها پس از طی کردن سراسر این خطه به هم ملحق شده، دو رودخانه کارون و زاینده رود را تشکیل می دهند که مصرف آب این رودخانه ها در استان های دیگر امکان پذیر است. پربارش ترین بخش ارتفاعات غرب استان با متوسط بارش سالانه ۱۶۰۰ میلیمتر می باشد. حداکثر دمای روزانه در اکثر دوره های تابستان بالغ بر ۴۵ درجه سانتی گراد و حداقل مطلق دما به ۳۳- درجه سانتیگراد رسیده است. چهارمحال و بختیاری را به نام های گوناگونی خوانده اند. یکی آن را دیار دلاور مردمان اصیل و نجیب و جشنواره رنگ ها و فرهنگ خوانده و دیگری سرزمین چشمه های پر آب، رودهای خروشان و لاله های واژگون و سه دیگر آن را زیبای خفته در زاگرس نامیده است. تأملی کوتاه و سیری در توانمندی ها و جاذبه های متعدد و متنوع این دیار بر تمامی این اسامی صحه می گذارد.

شکل شماره: ۱ نقشه تقسیمات سیاسی استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک شهرستان و شهر

شکل شماره: ۲ نقشه طبیعی استان چهارمحال و بختیاری

۸- جاذبه های گردشگری استان

استان چهارمحال و بختیاری با داشتن طبیعت بکر و زیبا با برخورداری از مواهب الهی در فصول مختلف سال مخصوصاً بهار و تابستان پذیرای مسافین زیادی است که از سراسر کشور و همچنین در داخل استان برای استفاده از این امکانات خدادادی رهسپار دامان پر مهر و صفای طبیعت این منطقه می شوند. صنعت توریسم در استان چهارمحال و بختیاری آینده ای درخشان دارد تعداد و متنوع بودن جاذبه های طبیعی و بکر فرهنگ غنی و دست نخورده، اقلیم های خاص استان و آب و هوای مطبوع و دلپذیر، موقعیت استان نسبت به استان های همجوار و پر جمعیت اصفهان و خوزستان شواهدی است که لبخند شادی را بر لبان هر بیننده ای آشکار می سازد. در استان چهارمحال و بختیاری حدود ۲۰ رودخانه دائمی از جمله دو شریان حیاتی ایران زاینده رود و کارون که موهبتی است بی دریغ از کرامات الهی، صدها چشمه دائمی و صدها کنون آبدهی فصلی، متجاوز از ۳۰ شکارگاه، قله های معروف و مرتفع، ارتفاعات پوشیده از برف دائمی و مکان های مناسب جهت ورزش های آبی و پیست های اسکی، جنگل های متراکم که بیشتر آن از نوع بلوط می باشد. در ناحیه جنوب و جنوب غرب استان از مهمترین جاذبه های منطقه می باشند. دشت ها، کوهسارها، دره های سبز، رودخانه های خروشان و آب و هوای معتدل در فصل بهار از دیگر امتیازات منطقه می باشند.

جاذبه‌های طبیعی استان

تصویری از پوشش زنان در جشن عروسی

۹- نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

با خارج کردن دولت از مسیر مطالعات، می‌توان فهمید که در روند سیاست عمومی در امر جهانگردی اثرات ساختارهای کلان بیش از همه خودنمایی می‌کنند و نیز می‌توان فهمید که چرا و چگونه بخش‌های مختلف در روند خود در سیلست عمومی جهانگردی با یکدیگر تفاوت دارند. کارایی ملی و بین‌المللی در سیاست جهانگردی مستلزم وجود شبکه‌های سیاست‌گذاری هماهنگ است تا برنامه‌ریزی و اجرای مؤثر برنامه‌ها امکان‌پذیر باشد. چندگانگی و تکثر در این بخش‌ها ممکن است منابع و وقت با ارزشی را تلف کند زیرا که کارگزاران بخش‌های دولتی و خصوصی در مورد اولویت‌ها و برنامه‌ها به توافق نمی‌رسند و بی‌تجربگی و بی‌برنامگی بر روند سیاست‌گذاری سایه می‌افکند.

اگر بخواهیم در زمینه توسعه صنعت توریسم به حق عمل کنیم، باید راهبردی را برای سرمایه‌گذاری در جهانگردی به وجود آوریم که به بهترین وجه متناسب با شرایط و نیازهایش باشد و راهبرد مورد نظر باید مستلزم راهکارهایی باشد که این عوامل و ملاحظات پیشنهاد می‌گردد.

- جمع‌آوری داده‌ها و آمار و اطلاعات صحیح از جهانگردان و مطابق آن برنامه‌ریزی‌های اصولی و هدفمند برای پیشبرد اهداف و رفع نیازمندی‌ها مطابق خواست توریست‌ها

- گسترش و توسعه ناوگان هوایی و زمینی برای پروازهای هوایی بیشتر هم در داخل و هم خارج از کشور (مخصوصاً کشورهای حوزه خلیج فارس که مسافری زیادی از این استان دارند) برای جلب و جذب گردشگر

- متصل شدن به خطوط ریلی، با توجه به اینکه ضریب ایمنی این خطوط از حاشیه امنیت بالایی برخوردار است و همچنین نزدیکی به استان اصفهان برای متصل شدن به خط راه آهن این مکان میسر می‌باشد و در آینده دراز مدت قطعاً پیامدهای بسیار مثبتی در پی خواهد داشت.

- با توجه به اینکه کیفیت بعضی از تجهیزات داخلی از شرایط ایده‌ای برخوردار نیستند و نیاز مبرم به وجود این تسهیلات می‌باشد و عدم وجود آنها احساس می‌گردد می‌توان از طریق قوانین و مقررات گمرکی و تخفیفات لازم جهت رفع این کمبودها برای وارد کردن امکانات با کیفیت و استاندارد بالا استفاده کرد و مطابق خواست توریست‌ها عمل نمود.

- وقتی صحبت از توسعه همه جانبه باشد و صحبت از برنامه‌ریزی منطقه‌ای، هدف پوشش مناطق است که با رفع نیازمندی‌های آنها به توان مناطق کمتر توسعه یافته را حمایت کرد. بدین صورت یکی از اصولی که می‌توان به این هدف رسید، اهمیت دادن به توریسم روستایی و تقویت آن است، در روند رو به رشد مناطق روستایی و توسعه آنها.

- با توجه به این که در این صنعت برای جلب گردشگر رقابت شدید وجود دارد، باید به همه اذهان قبولاند که برای تسهیل شرایط، این یک وظیفه عمومی است که همه آحاد در راستای پیشبرد اهداف تلاش نمایند.

- با توجه به اینکه استفاده از وسایل ارتباط جمعی به عنوان رسانه‌هایی برای تبلیغات هر روزه در حال گسترش است و با گسترش روز افزون اینترنت همه جوامع ادامه بقای اقتصادی خود را در گرو استفاده از شیوه‌های نوین الکترونیکی برای رقابت در بازارهای بین‌المللی و جذب مشتری از طریق اینترنت می‌بینند ما نیز نباید در این عرصه رقابت غفلت کنیم و عقب بمانیم در غیر این صورت گوی رقابت از ما روبرو می‌شود.

- در دنیای رقابت جایگاهی شایسته سالاری باید حفظ شود. و در جذب توریست و گردشگر باید علم و اطلاع و تخصص و اعتقاد وجود داشته باشد - باید در تقویت نقش آژانس‌ها برای واسطه‌گری کوشید زیرا آنها با استفاده از امکانات موجود برنامه‌ریزی می‌کنند و وقتی کمبود امکانات باشد متأسفانه توریست‌ها فراری می‌شوند.

- باید از برنامه‌ریزی‌ها بلند مدت آژانس‌ها برای سالیان متمادی و آینده‌نگری استفاده کرد. چراکه توریست خارجی بدون برنامه سفر نمی‌کند، اول ارزیابی می‌کند و جوانب را می‌سنجد و بعد هر جا که متناسب با خواست او بود سفر می‌کند.

- خاطر نشان کردن به مسئولین برنامه‌ریزی و متولیان امر این صنعت، که صنعت توریسم توانایی مهمی در تقویت توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان می‌تواند بر عهده بگیرد

- با توجه به اینکه چهارمحال و بختیاری هم از جاذبه‌های طبیعی برخوردار است و هم از جاذبه‌های ارزشمند انسانی، ایجاد شورای سیاست‌گذاری متشکل از سازمان‌های میراث فرهنگی و گردشگری، فرهنگ و ارشاد، استانداری، شهرداری‌ها، محیط زیست، منابع طبیعی جهاد کشاورزی- راه ترابری- امور عشایر- اداره اوقاف دانشگاه‌ها، خیرین و غیره لازم و ملزوم می‌باشد. جهت توسعه و تقویت این صنعت.

- گسترش دهکده‌های سیاحتی در مناطق کوهرنگ- چغاخور و مسیر سامان حوالی دریاچه‌ی زاینده‌رود با امکاناتی جنبی چون پارک‌های تفریحی، جاذبه‌های متنوع از قبیل غذا، پوشاک، مغازه‌های خرده‌فروشی، مسیرهای مخصوص سوارکاری، دوچرخه‌سواری، بازی‌های کودکان و نوجوانان و سرگرمی‌های متناسب با خواست توریست‌ها

- شناسایی جاذبه‌های اصلی گردشگری و دسته‌بندی آنها به طوری که تمایز یک مقصد از دیگری باشد و دسته‌بندی بر حسب جهانی- ملی- منطقه‌ای و محلی.

- عرضه خدمات حمایتی در مراکز تفریحی به صورت تمام و کمال- خدمات تسهیلاتی چون امکانات جا و مسکن، ارتباطات، حمل و نقل، آشامیدنی و خوردنی، تفریح و سرگرمی و امکانات رفاهی.

- مشارکت مردمی و نظرخواهی از تمامی سازمان‌های ذینفع و گروه‌ها دسته جمعی، متخصصین و همه کسانی که به نوعی در زمینه‌ی این صنعت مهارت دارند برای سازماندهی و برنامه‌ریزی اصولی و هدفمند در جهت جذب و جلب توریست و گردشگر و فراهم کردن تسهیلات لازم.

- با توجه به اینکه هر ساله نمایشگاه‌های متعدد در سراسر کشور و خارج از کشور برگزار می‌گردد مانند جشن فرهنگ‌ها، صنایع دستی، موسیقی سنتی و محلی، غرفه‌ها، نمایشگاه‌های گردشگری و جهانگردی، هتلداری و ... بهترین فرصت زمانی است جهت شناسایی جاذبه‌ها و معرفی آنها به علاقه‌مندان داخلی و خارجی.

- تهیه فیلم‌های رنگی، عکسها، کاتالوگ‌ها و بروشور و غیره، جهت ارائه آن از طریق رسانه‌ها و ارائه آنها به گردشگران و کسانی که قصد سفر علمی دارند.

خلاصه آنکه هر که بامش بیش برفش بیشتر، چنانچه به خواهیم توسعه پیدا کنیم رشد کنیم بالندگی و نمو داشته باشیم باید همت کنیم، سرمایه‌گذاری کنیم و منتظر آینده‌ای درخشان باشیم و در یک جمله (باید به آینده اندیشه کرد).

منابع و مآخذ

- اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی اصفهان، ۱۳۷۴، ویژه سمینار اصفهان و جاذبه‌های ایرانگردی و جهانگردی به نقل از رساله کارشناسی زهرا سلیمانی فارسانی.

- داس‌ویل، راجر، مدیریت جهانگردی- مانی، راهبردها و آثار، ترجمه سید محمد اعرابی و داود ایزدی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۹.

- رنجبران، بهرام و زاهدی، محمد، شناخت گردشگری، اصفهان، چهار باغ، چاپ چهارم، ۱۳۸۷.

- قره‌نژاد، حسن، مقدمه‌ای بر توسعه گردشگری و مهمان‌پذیری، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد، چاپ اول، ۱۳۸۶.

- جمشیدی، مهدی و مهدی‌پور، اکبر، مدیریت توریسم، انتشارات مانی، اصفهان، چاپ اول، ۱۳۷۹.

- لومسدن، لس، بازاریابی گردشگری، ترجمه محمدابراهیم گوهریان، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۰.

- سازمان جهانی جهانگردی، برنامه‌ریزی ملی و منطقه‌ای جهانگردی، ترجمه محمود عبدالله‌زاده، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۹.

- محلاتی، صلاح‌الدین، درآمدی بر جهانگردی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ۱۳۸۰.

- مگان، اپلرود، اکوتوریسم- اصول، تجربیات و سیاست‌ها، ترجمه نگار قدیمی، نشر افکار، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۶.

- نصیرزاده، غلامرضا، خصوصی کردن شرکت‌های دولتی، تهران، مؤسسه فرهنگی، تحقیقاتی، انتشارات کمال علم، ۱۳۶۹.

- Nasibitt, John (۱۹۹۵), pradoa, Aron Books, New York.

- Wearer, David & Oppen Man (۲۰۰۲), Tourism Management, John Wiley & Sons, Australia LTD.

- www.isfahanportal.ir

پرتال استان اصفهان NGO ها

- www.samanonline.ir

نقش شکل‌های غیر دولتی (NGO) در توسعه پایدار و صنعت گردش